

Kamu Alacaklarının Tahsilatını Sağlamaya Yönelik Bir Önlem: Tasarrufun İptali Davaları

Hakan ARSLANER, Department of Public Finance, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Adnan Menderes University, Turkey; e-mail: harslaner@adu.edu.tr

A Precaution to Ensure the Collection of Public Receivables: Cancellation of Asset Cases

Abstract

It is one of the major duties of internal revenue service offices to secure the transfer to the treasury of the public receivables collected in order to cover public services, and to ensure the collection of such receivables by way of debt enforcement proceedings should they not be paid voluntarily. To the end of the fulfillment of the said duty, effective legal regulations have brought into force and legal remedies have introduced for the follow-up and collection of public receivables by way of debt enforcement proceedings. One of those remedies is to resort by the concerned administration to jurisdiction for the nullity of the disposals by the parties indebted to public administrations with a view to complicate or to completely impede the collection of public receivables. This study has intended to examine the legal grounds of the actions for nullity filed to ensure the collection of public receivables under the light of judicial decisions instituted and in comparison, to the legal regulations applicable in the cases where receivables of general nature are not paid timely, and to point out the deficiencies detected in the legislations.

Keywords : Law on the Procedure for the Collection of Public Receivables, Protection of Public Receivables, Cancellation of Asset Cases.

JEL Classification Codes : H26, K34, K35.

Öz

Kamu hizmetlerinin karşılanması amacıyla tahsil edilen kamu alacaklarının hazineye intikalini güvence altına almak, bununla birlikte bu alacakların gönüllülük esasına göre ödenmemesi durumunda cebri takip yollarıyla tahsilatını sağlamak, tahsil dairelerinin en önemli görevleri arasındadır. Bu amaçla kamu alacaklarının cebri takip ve tahsilatı için etkili hukukî düzenlemelere yer verilmiştir. Kamu alacağının tahsil edilmesi imkânını zora sokmak ya da tahsilini tamamıyla engellemek gayesiyle hareket eden kamu borçlularının, bu gaye ile yapmış oldukları tasarruflarının iptaline yönelik idare tarafından yargı yoluna başvurulması bu düzenlemelerden biridir. Bu çalışmanın amacı, yargı kararları ışığında ve genel nitelikli alacakların zamanında ödenmemesi halinde uygulanacak hukukî düzenleme ile mukayeseli olarak, kamu alacağının tahsilatını sağlamaya yönelik açılan iptal davalarının hukukî gerekçelerini incelemek ve mevzuatta görülen eksikliklere dikkat çekmektir.

Anahtar Sözcükler : Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Kamu Alacaklarının Korunması, Tasarrufun İptali Davaları.

1. Giriş

Gün geçtikçe artan kamusal nitelikli hizmetlerin talebini karşılayabilmek adına kamu gelirlerine şiddetle ihtiyaç duyulmaktadır. Kamu gelirleri dendiğinde de ise akla ilk gelen vergilerdir. Vergi ve diğer kamusal nitelikli alacaklarını, bu ihtiyaç sebebiyle, zamanında ve eksiksiz olarak hazinenin kayıtlarına intikal etmesi gerekmektedir. Ödenmeyen kamu alacakları, makro ölçekte hizmetlerin aksamasına sebep olabileceği gibi, mikro ölçekte de vergi mükellefleri arasında eşitsizlik yaratabilecek, adalet ilkesini zedeleyebilecektir.

Bu bakımdan hem özel alacaklar hem de kısaca yukarıda belirtilmiş bulunan kamu alacaklarının zamanında gönüllü olarak ödenmemesi hâlinde bu alacakların zorla takip ve tahsil süreci kaçınılmaz olacaktır. Niteliği itibarıyla bu alacakların tahsil önemi farklılık gösterdiğinden kamusal nitelikli alacaklar için 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (AATUHK)² hükümleri, diğer alacaklar için 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu (İKK)³ hükümleri uygulanmaktadır. Her iki farklı nitelikli alacak için farklı cebri takip ve tahsil yöntemleri düzenmiş olsa da ortak hukukî düzenlemelerin olduğunu söylemek de mümkündür. Genel olarak, borçlunun, borcunun ödememek, cebri tahsil sürecinde de ödenmesini zora sokmak adına yapmış olduğu tasarrufların iptal edilmesini sağlamak ve borcun ödenmesini temin etmek adına alacaklı tarafın açmış olduğu davalarla ilgili düzenlemeler her iki Kanunda da paralellik göstermektedir.

Biz bu çalışmamızda, temel olarak 6183 sayılı Kanun hükümlerinden yola çıkarak vergi ve benzeri kamu alacaklarının tahsilatını güvence altına alan yöntemlerden biri olarak kabul edilmiş olan iptal davalarının hukukî boyutunu ve etkinliğini değerlendireceğiz. Zaman zaman ortak hükümler içeren, İİK'ya da gönderme yaparak mevzuattaki eksiklikleri ortaya koymaya çalışacağız. Çalışmamızın çekirdeği bir yargılama süreci ile ilgili olduğundan elbette ki yargı kararlarından da yararlanacağız.

2. Tanım, Kavram ve Hukukî Düzenleme

Tasarrufun iptali davası, borçlunun, borcunu ödememek gayesiyle yapmış olduğu tasarrufların bir anlamda geçersizliğini sağlayan bir davadır. Bu dava, bir eda davası

1 6183 sayılı Kanunun 1. ve 2. maddelerinde kamu alacaklarının neler olduğu belirtilmiştir. Buna göre, devlete, il özel idarelerine ve belediyelere ait vergi, resim, harç, ceza tahkik ve takiplerine ait muhakeme masrafı, vergi cezası, para cezası gibi asli, gecikme zammı, faiz gibi fer'i amme alacakları ve aynı idarelerin aktitten, haksız fiil ve haksız iktisaptan doğanlar dışında kalan ve amme hizmetlerinin sunulmasından doğan diğer alacakları ile; bunların takip masrafları ve kendi özel kanununda kamu alacağı olarak nitelendirilmiş bulunan alacaklar kamu alacağı olarak addedilmiştir. Dolayısıyla bu tür alacakların tahsilinin mümkün olmaması durumunda borçlunun tasarrufları hakkında iptal davası açılabilir.

2 Resmi Gazete Tarih: 28.07.1953, Sayı: 8469 (Çalışmamızda bundan sonra bu Kanun "6183 sayılı Kanun" olarak zikredilecektir).

3 Resmi Gazete Tarih: 19.06.1932, Sayı: 2128 (Çalışmamızda bundan sonra bu Kanun "İİK" olarak zikredilecektir).

niteliğindedir. Davanın inşâi nitelikte olduğu yolunda da görüşler mevcuttur. Ancak, maddi hukukta iptal davası ile kullanılabilen bir inşâi hak düzenlenmediği gibi, iptal hükmü ile borçlu ve üçüncü kişi bakımından, maddi hukuka ilişkin yeni bir sonuç doğmamakta; sadece üçüncü kişiye takibe katılma yükümlülüğü yüklenmektedir (Pekcanitez & Atalay & Özkan & Özekes, 2009: 694). Yargı kararlarına göre tasarrufun iptali davası, borçlu tarafından alacaklısını zarara uğratmak kastıyla gerçekleştirilen tasarruftan zarar gören alacaklının, borçlunun mal varlığından çıkarmış olduğu, mal ve hakların veya bunların yerine geçen kıymetlerin, tekrar borçlunun mal varlığına geçmesini sağlamak ve bu yolla alacağını elde etmek amacıyla açtığı davadır⁴. İptal davasının amacının borçlunun, mevcudunu azaltmaya yönelik tasarruflarının butlanına hükmettirmek olduğu; dava sabit olduğu takdirde, alacaklı, davaya konu mal üzerinde cebri satış yoluyla hakkını almak yetkisini elde ettiği; davanın konusunun, taşınmaz olması halinde, tapu kaydının iptaline gerek kalmadan, o taşınmazın haciz ve satışının istenebileceği; dolayısıyla, tasarrufun iptali davalarının, temelinde alacak hakkı yatmadığından dolayı, "ayn" ilişkisi olmayıp, şahsi nitelikte olduğu söylenebilir. Diğer bir deyişle, iptal davası ister taşınır mala, isterse taşınmaz mala ilişkin olsun, bu malların aynıyle ilgili bir dava değildir. Yani, iptal davası, borçlunun hukuki muamelelerinin sonuçlarını yok edici nitelikte bir dava sayılmaz. Böyle olsaydı, iptal kararı ile taşınmazın mülkiyeti alacaklıya geçerdi ve tapu kaydının iptali ve alacaklı adına tescili gerekirdi.

6183 sayılı Kanunun, 2. Bölümü "Amme Alacaklarının Korunması" başlığını taşımaktadır. Kanunun 24. ilâ 31. maddeleri iptal davaları ile ilgili hükümler barındırmaktadır. Maddeler, bu başlığın altında yer aldığından, sistematik olarak yorumlandığında, iptal davasının, amme alacağının korunmasına yönelik düzenlenen bir tedbir olduğunu söyleyebiliriz. İİK'nın 11. Babı da "İptal Davası" başlığını taşımaktadır. Kanunun 277. ilâ 284. maddeleri iptal davaları ile ilgili hükümlere yer vermektedir.

İlk bakışta bu iki Kanun arasında iptal davaları ile ilgili düzenlemelerin yazımındaki farklılık göze çarpmaktadır. İİK'da iptal davaları ile ilgili ayrı bir bölüm açılmış iken 6183 sayılı Kanunda başka bir bölüm başlığı altında iptal davalarına yer verilmiştir. Kamu alacaklarının tahsilatını güvence altına almaya çalışan 6183 sayılı Kanun, iptal davası ile ilgili hükümlerini, özel alacakların tahsilatını sağlamaya yönelik düzenlenmiş bulunan İİK'dan almaktadır. Kimi farklılıklar olsa da temelde her iki düzenlemenin de benzer olduğu gözlemlenmektedir.

4 *Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (16.09.2015, E. No: 2013/2350, K. No: 2015/1759, Erişim Tarihi: 13.11.2015, <www.hukukturk.com> veri tabanından abonelik sistemi ile çekilmiştir. Bundan sonraki mahkeme kararları da, aksi belirtilmedikçe, aynı sistemden çekildiğinden, mükerrer referans atfı yapılmayacaktır); Yargıtay 15. Hukuk Dairesi (18.03.2002, E. No: 2002/531, K. No: 2002/1173, Erişim Tarihi: 13.11.2015); Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 11.09.1978, E. No: 1977/10609, K. No: 1978, 9686, Erişim Tarihi: 13.11.2015).*

3. Davanın Hukukî Niteliği

İptal davalarının hukuki niteliği teoride tartışılmaktadır. Bu davaları, iptal ettirme hakkının aynı bir hak olduğu düşüncesi ile butlan teorisine; iptal ettirme hakkını sebepsiz zenginleşmeden doğan tazminat hakkıyla açıklayan sebepsiz zenginleşme teorisine; bu hakkın haksız fiilden kaynaklanan iade borcu ile açıklayan haksız fiil teorisine ve yine bu hakkın sözleşmeden dönme iade borcu şeklinde doğan yasal borç teorisine dayandıran görüşler mevcuttur (Toktaş: 2009, 51-56; Yıldırım, 1995: 39-85).

Tasarrufları iptal ettirme hakkının aynı bir hak olduğu görüşünden yola çıkan butlan teorisine göre, iptal davasının sonucu ile iptale konu olan işlemleri yapıldığı andan itibaren ya da iptal için mahkemeye başvurulduğu andan itibaren butlanına hükmetmektir. Davanın alacaklı lehine sonuçlanması üzerine dava konusu malın mülkiyeti davacıya geçecektir.

Ancak iptal davalarından maksat yapılan işlemi geçersiz kılmamak, sadece dava konusu mal üzerindeki takip hakkının alacaklıya tekrar kazandırılmasını sağlamaktır. Bu itibarla iptal davaları aynı değil, kişisel hak doğurucu niteliktedir (Güneren, 2004: 1015-1016; Pekcanitez & Atalay & Özkan & Özkes, 2009: 694; Uyar vd., 2011: 8). İptal davasına konu olan mal taşınmaz olsa bile, mülkiyetin intikali sonucunu doğuracak biçimde hüküm kurulamayacaktır.

İptal ettirme hakkını sebepsiz zenginleşmeden doğan bir tazminat hakkı ile açıklayan sebepsiz zenginleşme teorisine göre ise, tasarrufta bulunan borçlu, bu tasarruf ile borcunu ödemeyecek hâle gelerek, aciz ya da iflas pozisyonuna düşecektir. Ayrıca tasarrufun yapılması ile kayıp yaşayan tarafla zenginleşen taraf arasında bir sebep-sonuç ilişkisinin varlığı aranmaktadır.

Türk Borçlar Kanunu (BK)'nın 77. maddesine göre, haklı bir sebep olmaksızın, bir başkasının malvarlığından veya emeğinden zenginleşen, bu zenginleşmeyi geri vermekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, özellikle zenginleşmenin geçerli olmayan veya gerçekleşmemiş ya da sona ermiş bir sebebe dayanması durumunda doğmuş olur. Bir kere 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre açılan iptal davalarının ön şartı, borçlunun borcunu ödemekten acze düşmüş olması ya da iflas etmiş olması gerekmektedir. Ayrıca iptal davalarında, genel olarak, iyi niyetin bir önemi de bulunmamaktadır. Zira sebepsiz zenginleşmede cüz'î halefler sorumlu olmazken, iptal davası kötü niyetli cüz'î haleflere karşı da açılabilmektedir (Umar, 1963: 30).

İptal davaları ile ilgili bir diğer teori de bu davaların haksız fiilden kaynaklandığını savından yola çıkılarak haksız fiil teorisine dayandırılmasıdır. Bu teorinin temeli, borçlu ile üçüncü kişinin kasti olarak alacaklının alacağını ödememek üzere hareket ettiği, dolayısıyla

5 6098 sayılı Kanun, 04.02.2011 tarihli, 27836 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

bu tasarrufun haksız fiil niteliğinde olduğu alacaklının zarara uğramasının da haksız fiilin esaslı unsurlarından olan maddi unsuru tamamladığı düşüncesidir.

Haksız fiil, hukuk düzeninin, kişilerin malvarlığını veya şahıs varlığını korumaya yönelmiş yazılı ya da yazılı olmayan kurallarına aykırı fillerdir (Reisoğlu, 2008: 141). BK'nın 49. maddesine göre de kusurlu ve hukuka aykırı bir fiille başkasına zarar veren, bu zararı gidermekle yükümlüdür. Yalnız bu yükümlülüğün yerine getirilmesi için zarar gören, zararını ve zarar verenin kusurunu ispatlamalıdır. 6183 sayılı Kanuna dayalı olarak açılan iptal davaları için ise, aşağıda ayrıntılı bir şekilde görüleceği üzere, bazı tasarrufların iptali için üçüncü kişinin yani borçlu ile işlem yapan kişinin kasıtlı hareket edip etmediğinin bir önemi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu durumda üçüncü kişinin kusurundan bahsedilemeyeceği için sebepsiz zenginleşme teorisine göre iptal davası da açılmayacaktır. Ancak uygulamada iptal davaları, üçüncü kişinin kasıtlı hareket etmesi sebebiyle değil, borçlunun borcunu ödemede aciz olması, tasarruftan sonra kalan mallarının borcunu karşılamaya yetmemesidir. Yani üçüncü kişinin borçlunun ızzar kastını bilmemesi veya onun fiilini engelleme olanağına sahip olmamasının bir önemi yoktur. Bu fiil, tasarruftan sonra meydana gelecek olaylara bakılarak haksız fiil olarak nitelendirilemez (Yıldırım, 1995: 88). Yani tasarrufun iptali davasında, borçlunun her davranışı kusura dayalı haksız bir fiil olarak nitelendirilemeyeceği gibi davalının tasarrufun iptali davasını kaybetmesi durumunda eski durumun iadesi söz konusu olacak ve borçlu bir tazmin borcu altına girmeyecektir (Öz & Demirtaşoğlu, 2012: 39). Dava sonucu ile sadece tasarrufa konu edilen malın değeri ile orantılı olarak alacağın tahsil edilebilmesi için takip hakkı alacaklıya yeniden kazandırılmış olacaktır.

Tasarrufun iptali davasının niteliğini açıklayan bir diğer düşünce ise yasal borç teorisidir. Bu teori iptal hakkını, borçlu ile işlem yapan üçüncü kişilerin sonradan açılacak bir dava ile tasarrufa konu mal üzerindeki tasarruf hakkının elinden alınabileceği riskini bildiği karinesiyle açıklamaktadır (Toktaş, 2009: 56).

Borçlu ile işlem yapan üçüncü kişi, borçlunun borcunu ödemekten âciz olduğunu, alacaklılarının bu mal üzerindeki takip hakkını hukuki yollardan geri alabileceği ihtimalini bildiği kabul edilmektedir. Akrabalar arasındaki işlemlerde ise, adına ivazsız tasarruf yapılan akrabanın, borçlunun alacaklarını ödeyip ödeyemeyeceğini hesap etmesi, tasarrufun olası iptal tehlikesini de göze alarak sözleşme yapması veya bu riske hiç girmemesi beklenmektedir (Yıldırım, 1995: 84). Bu durumda kimi tasarrufların iptali için kötü niyet arayan 6183 sayılı Kanun hükümlerindeki iptal davası, yasal borç teorisi ile örtüşmektedir. Ayrıca iptal hakkı sahibinin bu hakkı ve davalının bunu karşılayan borcu bir sözleşmeden doğmadığına göre, davalının borcunun kaynağının bir kanun hükmü olduğu söylenebilir (Umar, 1963: 34). Diğer bir deyişle, iptal davaları alacaklı amme idaresine alacağını tahsil olanağı sağlayan nisbi nitelikte kanundan doğan şahsi davalardır (TGT, 2007: 18). Dava sabit olduğu takdirde davacı amme idaresi, bu davaya konu teşkil eden mal üzerinde cebri icra yoluyla alacağını tahsil edebilme hakkını elde eder ve davanın konusu gayrimenkul ise davalı üçüncü şahıs üzerindeki kaydın düzeltilmesine mahal olmadan o gayrimenkulün haciz ve satışını isteyebilir. Her iki açıdan da bakıldığında iptal davasının hukuki niteliğini en iyi açıklayan teori, yasal borç teorisidir.

4. Davanın Amacı

Hem kamu alacağının hem de özel borç ilişkisinden doğan alacakların cebri tahsilini sağlamaya yönelik açılan iptal davalarının amacı aynıdır. İptal davaları, esas itibariyle borçlunun "mal kaçırmak" üzere giriştiği işlemlerin iptaline yöneliktir (Öncel vd., 2008: 168). Amaç, borçlu tarafından, borcun tahsilatını engellemek adına yapılan ivazlı ya da ivazsız tasarrufların hükümsüzlüğünü sağlamak ve bu sayede alacağın tahsilat yolunu açmaktır. Diğer bir ifade ile iptal davasının amacı, borçlunun, haciz veya iflastan önce (yani henüz tasarruf yetkisinin kısıtlanmamış olduğu bir dönemde) yapmış olduğu ve aslında geçerli olan tasarruf işlemleri ile malvarlığından uzaklaştırdığı (çıkardığı) mallardan, bunlar sanki borçluya aitmiş gibi alacaklıların tatmin edilmesini sağlamaktır (Kuru & Arslan & Yılmaz, 2007: 616).

İptal davasının sonuçları yalnız kamu borçlusunun değil, borçlu ile ilişkide bulunan üçüncü kişilerin de haklarını etkilediğinden, alacağın asıl borçlu tarafından ödenmesi ya da zorla tahsil olanağı mevcut olduğu sürece, iptal davasının açılmasına gerek yoktur (Gerçek, 2010: 167). Yani dava sürecinde, bir şekilde, borç ödenir ise iptal davası maddi anlamda sebepsiz kalacaktır. Kamu alacaklısı bu durumda davasından feragat etmelidir ya da mahkeme davanın sonlandırılması kararını vermelidir.

Bununla birlikte, borçlunun, amme alacağının ödenmesine yetecek kadar malı mevcutsa iptal davası açılmayacaktır. Çünkü bu davayı açmakta amaç, amme alacağının tahsilini önleyen tasarrufların iptalini sağlamaktır. Amme borçlusunun borcunu ödemeye yetecek kadar mal varlığının bulunup bulunmadığının saptanması ise Aynı Kanununun 54. maddesinde öngörülen zorunlu takip yollarının denenmesiyle mümkün olacağından, dava açılmadan önce bu yolların tüketilmesi şarttır (Gülseven, 1999: 197,198).

6183 sayılı Kanununun 24. maddesi, "Bu Kanununun 27, 28, 29 ve 30 uncu maddelerinde yazılı tasarruf ve muamelelerinin iptali için umumi mahkemelerde dava açılır" demek suretiyle, iptal davası açılabilceğinden değil, açılacağından söz etmektedir. Dolayısıyla; ilgili maddelerin kamu borçlusunun tasarruflarının hükümsüz sayılması için aradığı koşulların varlığının tespiti hâlinde, alacaklı kamu idaresi, iptal davası açıp açmamak konusunda serbest değildir. Bu konuda seçimlik hakkı ya da takdir yetkisi yoktur; iptal davası açmak zorundadır (Candan, 2007: 153). Dolayısıyla borçlunun yapmış olduğu bu tasarruflar, 6183 sayılı Kanunun uygulanması bakımından amme alacağının tahsilinde herhangi bir anlam ifade etmemektedir (Güzel & Özdemir, 2007: 50). Amaç zamanında borçlu tarafından ödenmemiş olan kamu alacağının tahsilidir. Bu bakımdan, alacağın cebri

6 6183 sayılı Kanun Madde 54; "Ödeme müddeti içinde ödenmeyen amme alacağı tahsil dairesince cebren tahsil olunur. Cebren tahsil aşağıdaki şekillerden herhangi birinin tatbiki suretiyle yapılır:

1. Amme borçlusunu tahsil dairesine teminat göstermişse, teminatın paraya çevrilmesi yahut kefilin takibi,
2. Amme borçlusunun borcuna yetecek miktardaki mallarının haczedilerek paraya çevrilmesi,
3. Gerekli şartlar bulunduğu takdirde borçlunun iflasının istenmesi".

takip ve tahsilinde süreci engelleyen bu tasarruflar iptal edilmeli ve süratle tahsilatın sağlanmasına yönelik cebri muamelelere devam edilmelidir.

5. Dava Şartları

İptal davasının genel mahkemelerde alacaklı tahsil dairesi tarafından açılabilmesi, 6183 sayılı Kanunda düzenlenmiş bulunan bazı koşulların varlığına bağlıdır. Bu koşullar ilgili Kanunda tahdidi olarak tek tek sıralanmamış olsa da Kanun hükümlerinden iptal davasının açılabilme koşullarını görebilmek mümkündür.

5.1. Kesinleşmiş ve Ödenmemiş Bir Kamu Alacağının Varlığı

İptal davasının açılabilmesinin en önemli gerekçesi, belirli ve kesinleşmiş olan bir kamu alacağının olmasıdır. Yani alacağın ödenebilir hale gelmiş olması⁷ ve bu alacağın zamanında ödenmemiş olmasıdır. Tahsil dairesi yönünden kamu alacağının kesinleşmiş olması, bu borç ile ilgili hem idari hem de yargısal itiraz yollarının tüketilmesi halidir⁸. Bu halde borcun tahakkuk etmesi ve sonrasında kesinleşmesi ile verginin rızaen ödenmesi gerekirken kamu borçlusunun bu duruma riayet etmemesi durumunda alacaklı tahsil dairesi tarafından borçlu nezdinde takip yollarına başvurulacaktır. Bu takip yollarının tüketilmiş olmasıyla alacağın tahsil edilememesi ve/veya yine alacağın teminata bağlanamaması sonucunda ancak iptal davası yolu tercih edilebilir.

Kamu alacağının korunması amacıyla başvuru ihtiyati tahakkuk ve ihtiyati haciz durumlarında, ödenmesi gereken kamu alacağı bulunmadığından; adına ihtiyati tahakkuk ve/veya ihtiyati haciz kararı alınan ilgilinin yapmış olduğu tasarruflar dolayısıyla iptal davası açılmayacaktır (Şimşek, 1996: 189).

Kamu alacağının tahsilatını sağlamak gayesiyle başvurulabilen iptal davasının koşullarından birisi, alacağın kesinleşmiş ve tahsilinin istenebilir nitelikte olduğunun ispatlanabilmesidir⁹. Şu hâlde, alacağın varlığı, sözü edilen davanın koşuludur (Şimşek, 1996: 231).

7 Dava, İİK m. 277 ve devamı maddelerine göre değil, 6183 sayılı yasanın 24 ve devamı maddelerine dayanılarak açılmıştır. Bu tür davaların incelenmesinde aciz vesikasının varlığına gerek bulunmamaktadır. Sadece vergi alacağının ödenebilir hale gelmiş olması gerekir (Yargıtay, 17. Hukuk Dairesi, 07.02.2008, E. No: 2007/5281, K. No: 2008/458).

8 İptali davasının kabul edilebilmesi için borçlunun malvarlığının borcunu karşılamaması gerekir. Bu konuda gerekli değerlendirmenin sağlıklı olarak yapılabilmesi için, borçlunun borç miktarıyla mal varlığının değerlerinin kesin şekilde ortaya çıkarılması zorunludur (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 27.09.2005, E. No: 2005/2722, K. No: 2005/5004).

9 Davacı Maliye Hazinesi'nin "alacağı oranında" tasarrufların iptaline karar verilmiş olmakla birlikte davacı alacağının miktarı kesin olarak belirlenmemiştir. Alınan bilirkişi raporunda davacı alacağının dava tarihindeki miktarı hesaplanmış ancak vergi alacağının ilk tasarruf tarihindeki miktarı belirlenmemiştir. Bu durumda konusunda uzman bilirkişiden davacının tasarruf tarihi itibarıyla vergi alacağının belirlenmesi için ayrıntılı ve

5.2. Alacağın Tahsilinin Olanaksızlığı

Ödeme süresi içerisinde kamu borcunu ödemeyen kişilerin yapmış olduğu tasarruflarının iptalini istemek için öncelikle takip yollarına başvurulması gereklidir. Gerçekten de borçlu bir takip bakımından aciz halinde iken, daha sonra malvarlığında meydana gelen değişiklik nedeniyle borcunu ödeyebilecek duruma gelebilir. Böyle bir borçlu hakkında haciz işlemine hiç tevessül edilmeksizin doğrudan iptal davası açılması borçlunun (ve onunla işlem yapan üçüncü kişinin) menfaatini zedeleyebilir (Akil, 2014: 184). Bu bakımdan, cebri takip yolları tüketilmeden ya da en azından bu yollar tüketilmese bile takip sürecinde iken alacağın tahsil imkânının kalmadığı anlaşılmadan iptal davasına başvurulması doğru olmayacaktır.

Gönüllü olarak ödenmeyen kamu alacaklarının hangi cebri takip ve tahsil yollarına başvurulacağı 6183 sayılı Kanunda düzenlenmiştir. Bu yolların ilk aşaması da mezkûr kanun 55. maddesinde düzenlenmiş olan ödeme emrinin tebliğidir. Tahsil dairesinin tebliğe çıkmış olduğu ödeme emrine istinaden mal beyanında bulunulmaması ya da beyanda bulunulan malların kamu borcunu karşılamaması gibi durumlarda iptal davası açılabilir. Bununla birlikte, alacaklı tahsil dairesinin cebri takip ve tahsil yollarına başvurması ancak alacağının tahsil edememiş olması hâlinde de iptal davası açılabilir. Ancak, iptal davasının açılabilmesi şartı, alacağın tahsili için takip yollarının sonuna kadar gidilmiş olması değildir. Kanun koyucu “tahsil edilemeyeceği anlaşılan” ifadesi ile takip sürecinde iken alacağın tahsilatının sağlanamayacağı anlaşıldığında da zaman kaybetmemek adına iptal davası açılabilirine işaret etmektedir. 6183 sayılı Kanunun 3. maddesinde bu ifade, “amme borçlusunun haczedilen mal varlığına bu Kanun hükümlerine göre biçilen değerlerin amme alacağını karşılayamayacağı veya hakkında iflas kararı verilen amme borçlusundan aranılan amme alacağının iflas masasından tahsil edilemeyeceğinin anlaşılması gibi nedenlerle tahsil dairelerince yürütülen takip muamelelerinin herhangi bir aşamasında amme borçlusundan tahsil edilemeyeceği ortaya çıkan amme alacakları” olarak tanımlanmaktadır. Örneğin, borçlu nezdinde haciz takibatı yapıp haczedilecek malı olmadığından ya da haczedilen malların alacağı karşılamayacağından bahisle takip nihayetlendirilmeden de yani mahkemeye “aciz belgesi” ibraz edilmeden de iptal davası açılabilir.

Bu noktada, “aciz belgesi” iptal davalarının bir koşulu olmayacaktır. Zira 6183 sayılı Kanunun iptal davaları hakkındaki hükümleri birlikte değerlendirildiğinde “aciz belgesinin” var olma şartı aranmamaktadır. Bir diğer deyişle, tahsil dairesi tarafından iptal davası açılması için cebri icra yollarına başvurularak alacağın tahsil edememiş olması durumunu, alacaklı idarenin mahkemeye bir aciz belgesi ibraz etmesi suretiyle ispat etmesi zorunluluğu

gerekçeli rapor alınması hâsıl olacak sonuca göre bir karar verilmesi yerine yazılı şekilde karar verilmesi isabetli değildir (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 15.03.2011, E. No: 2010/11574, K. No: 2011/2277).

bulunmamaktadır (Güneren, 2004: 1245). Yargıtay'ın görüşü de bu yöndedir¹⁰. Bununla birlikte borçlunun malları haczedilmiş, haciz sonrası mahcuz mallar değerlemeye tâbi tutulmuş ve borcu karşılayacak değerde malların haczedildiği tespit edildiğinde, "borçlunun haczedilen malları kamu borcunu karşılamıyor gerekçesi" ile iptal davasına başvurulabilmesi için, hacizli malların satışa çıkarılması gerekmektedir. Haciz yapılmış ancak satışa çıkarılmamış ya da henüz satış süreci bitmemiş iken, iptal davası açılmayacaktır¹¹. Ancak fiili hacizden sonra yapılan değerlemede haczedilen malların borcu karşılayacak değerde olmadığı kanaatine varılırsa, satış süreci başlanmadan da elbette ki iptal davası açılabilir.

Özel alacaklar için iptal davasının açılabilmesinin koşullarından birisi İİK'nın 277/1. maddesine göre, geçici (madde 105) ya da kesin (madde 143) aciz belgesidir¹². Bu genel düzenleme saklı kalmak üzere, özel hükümlerde iptal davası açılabilmesi için kesin ya da geçici aciz belgesinin mahkemeye sunulma zorunluluğunun olmamasına hükmedilmiş ise, aciz belgesi bir dava şartı olmayacaktır¹³. Buna karşılık, haciz tutanağında borçlunun

-
- 10 *Amme alacağını ödemeyen borçlulardan beyan ettiği malların borcuna kifayetsizliği anlaşılınların ödeme müddetinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme müddetinin başlamasından sonra yaptıkları bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar hükümsüz olup, bu durumda davacı amme alacaklısının aciz vesikası ibraz etme zorunluluğu da yoktur (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 31.03.2003, E. No: 2003/729, K. No: 2003/1653); Amme alacağını ödememiş borçlulardan mal beyanında bulunmayan, malı bulunmadığını beyan eden veya beyan ettiği malın borcuna kıfayet etmediği anlaşılın borçluların yaptığı bağışlamalarla ivazsız tasarrufların hükümsüz olduğu belirtilmiş olup, mahkemece bu durumda anılan maddelerdeki iptal koşullarının oluşup oluşmadığı araştırılarak sonucuna uygun şekilde hüküm tesisi gerekirken borçlu hakkında düzenlenmiş aciz belgesi bulunmadığı gerekçesiyle davanın reddi kararında isabet görülmemiştir (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 29.11.2004, E. No: 2004/4059, K. No: 2004/6053); Davası, 6183 sayılı yasaya dayanılarak açılan tasarrufun iptali istemine ilişkindir. Bu nedenle uyumsuzluğun 6183 sayılı yasanın 24 ila 31. maddeleri hükümleri doğrultusunda çözümlenmesi gerekir. Anılan bu maddelerde; aciz belgesi ibrazının zorunlu olduğunu bildiren bir hüküm bulunmadığından, mahkemece uyumsuzluğun esasının incelenerek bir sonuca varılması yerine borçlu hakkında geçici ya da kati aciz vesikasının bulunmadığından bahisle davanın reddi doğru değildir (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 06.05.2008, 864/2398).*
 - 11 *Somut olayda icra takibi, vergi borçlusu aleyhine yapılmıştır. Haciz tutanaklarından borçlunun borcu karşılamaya yetecek oranda malının haczedildiği ancak satış işlemlerinin yapılmadığı anlaşılmaktadır. O halde, 6183 sayılı yasanın 27. ve 30. maddelerinde belirtildiği şekilde açılan iptal davası için "borçlunun malının bulunmaması" veya "borca yetmemesi" şartının varlığından söz edilemez (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 20.04.2010, E. No: 2009/1634, K. No: 2010/3679); 6183 sayılı yasanın 24 ve devamı maddelerine dayanılarak açılan davaların incelenmesinde aciz vesikasının varlığına gerek bulunmamaktadır (Yargıtay, 17. Hukuk Dairesi, 07.02.2008, E. No: 2007/5281, K. No: 2008/458).*
 - 12 *Aciz hâli iptal davasının ön şartıdır (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 10.11.2004, E. No: 2004/1756, K. No: 2004/5785); İİK'nun 277 ve devamı maddeleri uyarınca açılan tasarrufun iptali davalarında davacı alacaklı tarafından kesin veya geçici aciz belgesinin ibraz edilmesi gerekir (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 18.10.2010, E. No: 2010/3843, K. No: 2010/8423).*
 - 13 *4389 sayılı bankalar kanununun değişik 14/5 maddesinde yer alan (aciz belgesi aranmayacağına dair hüküm) tasarruf mevduatı sigorta fonu'nun banka yöneticileri hakkında açtığı tasarrufun iptali davalarında uygulanıp, diğer kişiler aleyhine açılan iptal davalarında aciz belgesi olmadıkça davanın dinlenmesi mümkün bulunmamaktadır (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 21.04.2004, E. No: 2003/6075, K. No: 2004/2268); 01.11.2005 tarihli, 25983 Mükerrer sayılı RG'de yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 109. maddesinin 3. Fıkrasında, Fon'un alacakları bakımından ilgililer hakkında açacağı iptal davasında aciz vesikası*

haczedilen mallarından başka mallarının bulunmadığı yazılı değilse veya borçlunun haczedilen mallarının takdir edilen kıymetine göre takip konusu alacağı karşılamayacağı anlaşılmamaktaysa, böyle bir haciz tutanağı geçici aciz belgesi niteliğinde değildir ve alacaklı, böyle bir haciz tutanağı ile iptal davası açamaz (Akil, 2014: 166). Ayrıca, borçlunun, borcunu ödemekten aciz olduğunu gösteren bilirkişi raporu da aciz belgesi olarak kabul edilemez ve bu rapora istinaden iptal davası açılmaz¹⁴. Bununla birlikte, özel alacakların takip sürecinde başvuru iptal davalarının ön koşulu niteliğinde olan aciz belgesi, dava açılır iken dilekçe ile birlikte sunulmasa da davanın görülme süreci içerisinde mahkemeye sunulmalıdır. Yani, dava şartı olarak kabul edilen aciz belgesi, dava açıldıktan sonra, temyiz aşamasında dahi, mahkemeye ibraz edilerek bu şart yerine getirilebilir¹⁵.

5.3. İptale Konu Tasarrufların 6183 sayılı Kanunda Düzenlenen Süreler İçerisinde Yapılmış Olması

İptal davası açılabilmesi için tahakkuk etmiş ve belirginlik kazanmış bir kamu alacağının olması, bu alacağın kesinleşmiş olması ve alacağın zamanında ödenmemesi nedeniyle başvuru takip ve tahsil yollarından bir sonuç elde edilememiş olması şartlarının varlığı gereklidir. Ancak bu koşulların olması halinde açılacak olan bir iptal davası kamu borçlusunun yapmış olduğu tüm tasarrufları kapsamayacaktır. Zira iptal davasının açılabilmesi için düzenlenen süre tespit edilirken, iptali istenen tasarrufun borçlu tarafından yapıldığı zaman ile alacağın doğum ya da tahsil zamanı arasındaki bağlantının dikkate alınmaması, hukukî güvenlik ilkesini zedeleyecektir.

aranmayacağına hükmedilmiştir. Bu itibarla, TMSF'nin alacakları bakımından Fon'a devredilen bankalar nedeniyle kendisine borçlu olanları takip ederken açacağı iptal davalarında mahkemeye borçlular adına düzenlenmiş aciz belgesini ibraz etmesine gerek yoktur. Ancak şu noktayı da belirtmek de fayda vardır: Fon'un alacakları kamu alacağı olarak kabul edilmiştir. Bu itibarla, Fon, alacakları için 6183 sayılı Kanun hükümlerini uygulamaktadır. Fon'un, borçlular hakkında yapmış olduğu takibat, kamu alacağından kaynaklanmasından ötürü, genel olarak, kamu alacaklarının tahsili için açılan iptal davalarında aciz belgesinin gerekmemesi kuralı, bu alacaklar için de zaten geçerlidir.

- 14 *Tasarrufun iptali davalarında aciz halinin varlığı davanın dinlenebilme şartıdır. Dosyada davacı tarafça İİK 143. maddesinde belirtilen kesin aciz belgesi ibraz edilememiştir. Ayrıca dairemizin bozma ilamından sonra İİK'nin 105/11. maddesinde belirtilen geçici aciz belgesi olarak kabul edilebilecek bir haciz yapılmadığı, bu konuda bir tutanağın da dosyaya konulmadığı görülmüştür. Bu durumda mahkemece davanın dinlenebilme şartı olan kesin veya geçici aciz belgesinin ibraz edilmemesi nedeniyle davanın reddi yerine, aciz belgesi olarak kabul edilemeyecek bilirkişi raporuna dayanılarak aciz halinin varlığı kabul edilmek suretiyle davanın esası yönünden karar verilmesi doğru olmamıştır (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 30.09.2004, E. No: 2004/5030, K. No: 2004/4768).*
- 15 *Aciz belgesi hükümden sonra ibraz edilebileceği gibi, Yargıtay temyiz incelemesi sırasında ve karar düzeltme aşamasında dahi sunulabilir. Somut olayda davacı tarafından dosyaya kesin ya da geçici aciz belgesi ibraz edilmemiştir. Mahkemece, borçlular aleyhine alınmış bir aciz belgesi bulunmadığı gerekçesi ile dava açma şartının gerçekleşmediğinden bahisle davanın reddine karar verilmiş ise de karar sonrası kesin aciz belgesinin dosyaya ibraz edildiği anlaşılmaktadır. Hal böyle olunca hasil olan yeni duruma göre bir karar verilmesi için hükmün bozulması gerekir (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, E. No: 2010/3843, K. No: 2010/8423).*

Bu itibarla, aşağıda ayrıntılı olarak değinilen ivazsız tasarrufların, kamu borcunun ödeme gününden geriye doğru iki yıl içinde yapılmış olması hâlinde iptali istenebilecektir. Ödeme gününden sonra yapılan tasarrufların ise, süre sınırlaması olmadan iptalinin istenebileceği tabiidir.

Kamu alacakları ödeme süreleri içerisinde ödenmelidir. Her kamu alacağının ödeme süresi kendi özel kanununda belirtilmiş olmakla birlikte böyle bir belirleme yapılmamış ise, 6183 sayılı Kanunun 37. maddesinde düzenlenen tebligat hükümlerine göre ödeme süresi ve vade tarihi belirlenecektir. Bununla birlikte mükellef için cebri takip ve tahsil yollarına başvurulmuş ise, bu yolların ön işlemi olan ödeme emirlerinde işaret edilmiş vade tarihleri de dikkate alınacaktır¹⁶.

Özel alacaklar için ise, İİK'nın 278/2. maddesinde belirtilmiş bulunan iki yıl ve 279/1. maddesinde belirtilen bir yıllık süreler, tasarrufun iptal davasına konu edilebilme süreleridir. Kısaca anılan maddelerde geçen tasarruflar bir ve iki yıl içerisinde yapılmış ise iptale tâbi olabilir. Bununla birlikte, bu tasarrufların iptali İİK'nın 284. maddesine göre, tasarrufun yapıldığı tarihten beş yıl içerisinde açılacak bir iptal davası ile mümkündür.

6. Davanın Tarafları

İptal davalarında davacı taraf, alacağını zamanında tahsil edemeyen bu suretle cebri tahsil yollarına başvuran ancak bu yollarla da kamu alacağını tahsil imkânına kavuşamayan tahsil daireleridir. Ancak davacı durumunda olan bu idarelerin dava açılmasına ilişkin idari bir karar almaları gerekmektedir (Şimşek, 1996: 216). Davalı taraf ise; 6183 sayılı Kanunun 25. maddesi gereği, borçlu ile hukuki muamelede bulunan veya borçlu tarafından kendilerine ödeme yapılan kimselerle, bunların mirasçıları ve suiniyet sahibi diğer üçüncü şahıslardır. Kötü niyetli kişiler aleyhine iptal davası açılabilmesi için, kötü niyetin ispat edilmesi gerekir. Şayet üçüncü kişi iyi niyetli ise, bu işlemler aleyhine iptal davası açılmayacaktır (Bayraklı, 2001: 67). Ayrıca haklarında iptal davası açılabilecek olanların mirasçıları aleyhine dava açılabilmesi için bunların kötü niyetli olmaları şart değildir. Çünkü miras bırakanın külli halefi olmaları nedeniyle mirasçılar aleyhine dava açılmaktadır (Karakoç, 2014: 660). Burada şu hususu belirtmekte fayda vardır. Kamu borçlusunun ölümü ile borçlunun yapmış olduğu hukukî tasarrufların iptaline yönelik mirasçılar aleyhine dava açılabilmesi için bu mirasçıların mirası reddetmemiş olmaları gerekmektedir. Şayet, süresi içerisinde mirası reddetmişler ise bu kişilerin davalı taraf olarak gösterilmelerine imkân yoktur. 6183 sayılı Kanunun 7. maddesi kamu borçlusunun ölümü halinde Bu Kanun hükümlerinin mirası reddetmemiş mirasçılar için de uygulanabileceğine hükmetmiştir. Tasarrufun iptali davaları da 6183 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde açılacağından dolayı, cebri takip ve tahsil

¹⁶ Ödeme emirlerinde belirtilmiş bulunan tarihler borcun vadesini göstermektedir ve bu durumda amme alacağının daha önce doğduğu açıktır. Bu durumda alt mahkemenin, tasarrufun borcun doğumundan önce yapılmış olduğu gerekçesiyle vermiş olduğu kararda hukuka uyarlık bulunmamıştır (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 20.06.2006, E. No: 2006/1409, K. No: 2006/3736).

sürecinin mirası reddetmiş mirasçılar hakkında da devam edebileceğini söylemek, Anılan Kanun maddesinin amir hükmü gereği, mümkün değildir.

Anılan Kanun maddesinde hüküm altına alınmamış olmasına rağmen borçlunun davaya dâhil edilmesi de mümkündür. Hatta borçlunun davaya katılmasında yarar bulunmaktadır (Mutluer & Dayanç, 2014: 304). Çünkü dava sonucunda verilecek karar doğrudan kamu borçlusunu ilgilendirdiğinden, kamu borçlusunun da davalı olarak gösterilmesi uygun olur (Karakoç, 2014: 660). Açılan davada kamu borçlusu davalı olarak gösterilmemiş ise, borçlu hakkında yeniden bir dava açılması yerine, dava dilekçesinin borçluya tebliğ edilmesi ile davaya katılması sağlanmalıdır.

Borçlu ile hukuki tasarrufu yapan üçüncü kişi hukuki tasarrufun konusu olan “şey”i diğer şahıs ya da şahıslara devretmiş olabilir. İptal davası asıl amme alacaklısının hacizden kaçınmak amacıyla üçüncü kişiye devrettiği malını, üçüncü kişinin yine aynı maksada hizmet gayesiyle müteselsilen devrettiği diğer kişilere karşı da açılabilir (Serim, 2007: 80). Bu durumda, iptal davası borçlu ile (iptale tâbi tasarruf lehine olan) üçüncü kişiye karşı birlikte açılacağından borçlu ile üçüncü kişi, mecburi dava arkadaşı durumundadır (Kuru vd., 2007: 624). Ancak bu dava arkadaşlığı maddi anlamda değil; sadece şekli anlamdadır. Her biri diğerinden bağımsız olarak usul işlemleri yapabilir (Pekcanitez vd., 2009: 708).

Yukarıda görüldüğü üzere alacaklı, açacağı iptal davasında; borçlu, borçlunun tasarrufundan yararlanan üçüncü kişi ve üçüncü kişinin bu mal üzerinde tasarrufta bulunması halinde malı son devralan kişiyi davalı olarak gösterebilmektedir. Ancak malı son devralan kişinin kötü niyetli hareket ettiğini ispat etmek zor olacağından, bu kişi davalı olarak gösterilmeyebilir¹⁷. İptal davası, 6183 sayılı Kanununun 31. maddesi¹⁸ne göre, bu kişi için bedele dönüşecektir.

Borçlu mükellefin iflas etmiş olması halinde ise alacaklı amme idaresine karşı yerine getirmek zorunda olduğu ödevleri iflas masası ve tasfiye memurlarına geçeceğinden asıl borçluya karşı açılacak davalar artık iflas masası ve tasfiye memurlarına karşı olacaktır. Alacaklı tahsil dairesi açtığı iptal davasını kazanırsa yani üçüncü kişi ile borçlunun yaptığı hukuki tasarruf iptal edilirse üçüncü kişinin tasarruf işlemi sonucunda kazandığı şey iflas masasına iade edilir (Serim, 2007: 80).

¹⁷ *Tasarrufun iptali davaları, borçlu ile borçludan o malı satın alan kişi aleyhine açılır; bu kişiler arasında mecburi dava arkadaşlığı vardır. Ancak, satın alan kişi, bu malı -olayımızda olduğu gibi- bir başka şahsa satarsa, son malikin -ihtiyari dava arkadaşlığı nedeniyle- davalı gösterilmesine gerek yoktur. Davacı alacaklı, son malikin, borçlunun mal kaçırma kastını bildiğini kanutlayabilecek kuvvette delillere sahip değilse, bu kişiyi davalı gösteremeyebilir (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 18.02.2003, E. No: 2002/531, K. No: 2002/1173).*

¹⁸ *6183 sayılı Kanun madde 31, “27, 28, 29 ve 30 uncu maddelerde sözü edilen tasarruf ve muamelelerden faydalananlar elde ettiklerini, elden çıkarmışlarsa takdir edilecek bedelini vermeye bu kanun hükümleri dairesinde vermeye mecburdurlar. Bunlar karşılık olarak verdikleri şeyden dolayı alacaklı amme idaresinden bir talepte bulunamazlar”.*

Alacağını borçlunun malvarlığından alamamış olan her alacaklı (iflasta bütün alacaklılar, yani iflas idaresi), iptal davası açabilir. Alacaklının, alacağının doğum tarihi iptale tâbi tasarruftan sonra olsa bile, iptal davası açma hakkı vardır (Kuru & Arslan & Yılmaz, 2007: 616).

7. Görevli ve Yetkili Mahkeme

6183 sayılı Kanununun 24. maddesi, iptal davalarının genel mahkemelerde açılacağına hükmetmiştir. Bu mahkemeler, uyuşmazlık miktarına göre sulh hukuk ya da asliye hukuk mahkemeleridir¹⁹. Kamu alacağının aslı ve fer'ileri ile tasarruf konusu malın gerçek değeri kıyaslanarak az olana göre görevli mahkeme belirlenmektedir²⁰. Kesinleşmiş kamu alacağının miktarı belli olduğundan, 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre açılan iptal davalarında görevli mahkemenin tespiti, özel alacaklar sebebiyle İİK hükümleri kapsamında açılan iptal davalarına göre, çok daha kolaydır. Çünkü burada idari bir işlem ile kamu alacağının tamamı tespit edilmiştir ve aciz belgesi de bir dava şartı olmadığından bu belgede yazılı olacak alacak miktarının görevli mahkemenin belirlenmesinde bir önemi bulunmamaktadır. Daha önce bahsettiğimiz üzere, özel alacaklar sebebiyle açılan tasarrufun iptali davalarında ise kesin ya da geçici aciz belgesi bir dava şartıdır ve bunun mahkemelerce resen dikkate alınması gerekir. Ancak dava açıldıktan sonra da aciz belgesi alınabileceğinden, bu belgedeki alacak miktarı İİK kapsamında açılan iptal davalarında da görevli mahkemenin belirlenmesinde yardımcı olamayacaktır. Bu durumda, haciz yolu ile takipte davacının sahip olduğu aciz belgesindeki yazılı tutar alacak miktarı olacak ve buna göre görevli mahkeme tespit edilecektir. Bununla birlikte, iptale konu tasarrufun değeri, davacının alacağından daha az ise, görevli mahkeme tasarrufun değerine göre belirlenmelidir.

İptal davası, bir butlan davası olmadığından ve tasarrufun sadece alacak miktarı kadarını iptal edeceğinden, görevli mahkemenin tespiti yukarıdaki açıklamalar ışığında yapılmalıdır.

Görev konusu kamu düzenini ilgilendirdiğinden, mahkemece görevli olup olmadığı kendiliğinden incelenmesi gerekir (Güneren, 2004: 1223). Genel görevli mahkemeler sulh hukuk ve asliye hukuk mahkemeleri olmakla birlikte, kamu alacaklısının kendi özel kanunlarında belirtilmiş bulunan bir görevli mahkeme var ise iptal davalarının bu

¹⁹ Dava, 6183 sayılı Yasanın 27 ve ardından gelen maddelerine göre açılan tasarrufun iptali davasıdır. Aynı Kanununun 24. maddesinde yasaya göre açılan iptal davalarına umumi mahkemelerde bakılacağı belirtilmiştir. Burada söze edilen genel mahkeme, miktarına göre değişen Sulh Hukuk veya Asliye Hukuk Mahkemesidir (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 16.09.1997, E. No: 1997/3445, K. No: 1997/3777).

²⁰ Tasarruf konusu mal taşınmaz ise, uygulamada genelde tapuda satış değeri düşük gösterilmektedir. Bu bakımdan, tasarruf edilen malın değeri için tasarruf tarihi itibarıyla bilirkişi tarafından tespit edilen rayiç bedelin dikkate alınması lazım gelir.

mahkemelerde açılması gerekmektedir. Bu bakımdan zaman zaman ihtisas mahkemeleri iptal davalarında görevli olabilmektedirler²¹.

6183 sayılı Kanun'da kamu alacağından dolayı açılacak iptal davalarında özel bir yetki kuralına yer verilmemiştir. Bu bakımdan, yetkili mahkeme, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun(HUMK)²²'daki ve bu Kanunun yerine getirilmiş bulunan Hukuk Muhakemeleri Kanununun(HMK)²³'daki genel yetki kurallarına göre belirlenir²⁴. HUMK'un 22. ve HMK'nın 17. maddesi, uyuşmazlık halinde tarafların bir mukavele ile yetkili mahkemeyi belirleyebileceğine hükmetmiştir. Ancak buradaki uyuşmazlık halleri bir sözleşmeye dayalı olmayan kamusal nitelikli alacaklardan kaynaklandığından dolayı uygulamada yetkili mahkemeler taraflarca belirlenememekte, dolayısıyla da bu maddelerin hükümleri, kamu alacaklarının takibinde açılan iptal davalarında uygulanamamaktadır. Ancak özel alacaklardan kaynaklanan ihtilaf hallerinde tarafların sözleşme ile yetkili mahkemeyi belirleyebilmeleri olanaklı olduğundan, kamusal nitelikli olmayan alacaklar için mezkûr kanunların ilgili maddelerini uygulayabilmek mümkündür.

HMK'nın 6. ve HUMK'un 9. maddesi, uyuşmazlıklarda yetkili mahkemenin tespiti için genel düzenlemelere yer vermişlerdir. İptal davalarında da yetkili mahkemenin tespit edilmesinde anılan hükümlere bakmak gerekecektir. Buna göre iptal davalarında yetkili mahkeme, hukuki muamelede bulunan borçlu ile bu muameleden yararlanan üçüncü kişi/kişilerin ikametgâhının olduğu yerdeki mahkemedir. Borçlu ile üçüncü kişinin aynı yerde ikametgâhi olmaması durumunda ise, HUMK'un anılan maddesinin 3. fıkrası ve HMK'nın 7. maddesine göre, bunlardan birinin ikametgâhının olduğu mahkeme yetkili mahkemedir. Tasarrufun iptal davası aynı değil, kişisel bir dava olduğu için, taşınmazın bulunduğu yer mahkemesinin yetkili olduğunu gösteren HUMK'un 13. maddesi ve HMK'nın 12. maddesi hükmü bu davalarda uygulanmaz (Güneren: 2004, 1227). Başka bir deyişle, borçlu tarafından yapılan hukuki işlem bir taşınmaz üzerinde olsa bile, iptal davalarında yetkili mahkeme, taşınmazın olduğu yer mahkemesi değil, borçlunun ikamet ettiği yer mahkemesi olacaktır.

21 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Madde 142, "Fon, Fon bankaları ve faaliyet izni kaldırılan bankaların iflas ve tasfiye idareleri tarafından açılacak hukuk davalarına asliye ticaret mahkemesi tarafından bakılır"; 16.06.2006 tarihli, 26200 sayılı RG'de yayımlanan 5510 sayılı Sosyal Güvenlik ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, Madde 88/19, "Kurumun prim ve diğer alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulamasından doğacak uyuşmazlıkların çözülmesinde Kurumun alacaklı biriminin bulunduğu yer iş mahkemesi yetkilidir".

22 Resmi Gazete Tarih: 02,03,04.07.1927, Sayı: 622,623,624 (Çalışmamızda bundan sonra bu Kanun "HUMK" olarak zikredilecektir).

23 Resmi Gazete Tarih: 04.02.2011, Sayı: 27836 (Çalışmamızda bundan sonra bu Kanun "HMK" olarak zikredilecektir).

24 6183 sayılı yasada iptal davaları yönünden özel bir yetki kuralı vazedilemediğinden davalı üçüncü kişilerin yetki itirazlarının hukuk usulü muhakemeleri kanununda açıklanan yetki kurallarına göre çözümü gerekir (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, 11.09.1990, E. No: 1990/3541, K. No: 1990/3256).

8. Davanın Konusu

İptal davasının konusu borçlunun üçüncü kişi ya da kişilerle yapmış olduğu ivazlı veya ivazsız tasarruflarıdır. Üçüncü kişi malı elinden çıkardığı takdirde davanın konusu, o malın değeri nispetinde tazminat talep etmek olacaktır. Şu hâlde, iptal davasının açılmasını müteakip, dava konusu malın üçüncü kişi tarafından elinden çıkarılmış olduğunun öğrenilmesi halinde dava, 6183 sayılı Kanununun 31. maddesinde de belirtildiği üzere nakden tazmin niteliğine bürünebilecektir.

6183 sayılı Kanununun 27 ilâ 30. maddelerinde düzenlenmiş bulunan iptal davasına konu olabilecek tasarruflar aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu maddeler birlikte değerlendirildiğinde, davanın kamu alacaklısı tarafından, kamu borçlusu ile tasarruflardan yararlanan kişi arasında geçerli olan işlemlere karşı açıldığı söylenebilir. Bu yönüyle iptal davaları, muvazaaya dayanan butlan davalarından farklıdır (Çelik, 2002: 93-94). Diğer bir ifade ile, iptal davası geçerli işlemlere karşı açılırken, muvazaa davası sahte işlemlere karşı açılmaktadır. Ayrıca iptal davası şahsi bir dava niteliğindedir. Bununla birlikte alacaklıdan mal kaçırmaya yönelik taşınmaz satışının iptali davasında aynı nitelikte karar verilemez. Sadece sözleşmenin iptali kararı alınmaktadır (Kaçak, 2006: 78). Dava konusu edilen "şey", aşağıda da görüleceği üzere, borçlunun hem hukukî işlemleridir hem de hukukî fiilleridir.

Kanun, iptal edilebilecek tasarrufları tahdidi olarak saymamış, genel bir tanımlama yapmak suretiyle borçlunun malvarlığını alacaklısının zararına eksilten tasarrufların en geniş anlamı ile iptal davasının konusunu oluşturabileceğini belirtmiştir (Öz & Demirtaşoğlu, 2012: 41).

8.1. İvazsız Tasarrufların Hükümsüzlüğü

6183 sayılı Kanununun 27. maddesine göre, amme alacağını ödemiş borçlulardan, müddetinde veya hapisle tazyikine rağmen mal beyanında bulunmayanlarla, malı bulunmadığını bildiren veyahut beyan ettiği malların borcuna kifayetsizliği anlaşılanların ödeme müddetinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme müddetinin başlamasından sonra yaptıkları bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar hükümsüzdür.

Burada bağışlamada bulunulan kimsenin iyi niyetli veya kötü niyetli olmasının tasarrufların iptalinde herhangi bir önemi yoktur, ancak iptal davası açıldıktan sonra borçlu amme alacağını karşılayacak ölçüde mal bildiriminde bulunduğu takdirde dava sebebi ortadan kalkmaktadır (İVDB, 2006: 135).

Borçlunun yapmış olduğu her türlü tasarrufların iptali istenememektedir. Bu konuda yukarıda da görüleceği üzere bir süre tahdidi vardır. Buna göre, yapılan tasarruflar ve kamu borcunun ödenmesi süresi ile ilgili geriye ve ileriye doğru sürenin başlangıç tarihi, ödeme süresinin başladığı tarih olup vade günü değildir. Ödeme süresinin başlangıcı, her amme alacağının özel kanunlarında gösterilir. Özel kanunlarında ödeme süresi gösterilmemiş ise, 6183 sayılı Kanununun 37. maddesine göre Maliye Bakanlığınca belirtilmiş şekilde göre

yapılması gereken tebliğ tarihinin ertesi günü, ödeme süresinin son günüdür (İVDB, 2006: 135).

İİK'nın 278. maddesine göre de mütenasip hediyeler müstesna olmak üzere, hacizden veya haczedilecek mal bulunmaması sebebiyle acizden yahut iflasın açılmasından haczin veya aciz vesikası verilmesinin sebebi olan yahut masaya kabul olunan alacaklardan en eskisinin tesis edilmiş olduğu tarihe kadar geriye doğru olan müddet içinde yapılan bütün bağışlamalar ve ivazsız tasarruflar batıldır. Bu müddet haciz veya aciz yahut iflastan evvelki iki seneyi geçemez.

8.2. Bağışlama Sayılan Tasarruflar

Kamu borçlusunun kimi tasarrufları, açıkça bağış olarak ifade edilmese de, kanun koyucu tarafından “bağış karinesi” içinde düşünülmüştür. Bunun karine kabul edilmesinin nedeni, birbirine çok yakın olan ve yakınlık ilişkisi ekonomik ve hukuki ilişkilerinden daha baskın olan kişiler arasında olması nedeniyledir (Bayraklı, 2001: 62). 6183 sayılı Kanununun 28. maddesine göre: - Üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan hısımlarıyla, eşler ve ikinci dereceye kadar (bu derece dâhil) sıhrî hısımlar arasında yapılan ivazlı tasarruflar; - Kendi verdiği malın, akidin yapıldığı sıradaki değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği akitler; - Borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat²⁵ ve intifa hakkı tesis ettiği akitler²⁶; bağışlama olarak kabul edilmektedir.

Yukarıda belirtilmiş bulunan tasarruflar mutlak şekilde iptale tâbi olduğundan dolayı, bu tasarrufların borçlunun amme idaresini zarara sokmak kastıyla ve kötü niyetle yapılıp yapılmadığının araştırılmasına da gerek yoktur (Gülseven, 1999: 191). Başka bir ifade ile bu tasarruflar mutlak surette iptale tâbi olduğundan alacaklıyı ızzar kastı aranmayacağı gibi tasarrufların iyi ya da kötü niyetle yapılıp yapılmadıklarının mahkemece araştırılmasına da lüzum yoktur. Örneğin, mezkûr maddenin 1. bendinde hısımlar arasındaki ivazlı tasarrufların bağışlama sayılacağı kabul edilmiştir. Bu durumda, borçlu ile kayınpederi sıhren birinci derece hısım olup, aralarında gerçekleşen temlikî tasarruflar batıldır (Tombaloğlu, 2011: 324). Her ne kadar tasarruf ivazlı gibi görünse de borçlunun bu hukukî işlemi bağışlama olarak kabul edilmekte, kayınpederinin de borçlunun kamu borçları bakımından ne durumda olduğunu bildiği kabul edilmektedir. Bunun ayrıca ispatına da gerek bulunmamaktadır.

25 BK'nın 611. maddesi, “Ölünceye kadar bakma sözleşmesi, bakım borçlusunun bakım alacaklısını ölünceye kadar bakıp gözetmeyi, bakım alacaklısının da bir malvarlığını veya bazı malvarlığı değerlerini ona devretme borcunu üstlendiği sözleşmedir”.

26 08.12.2001 tarihli, 24607 sayılı RG'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, Madde 794, “İntifa hakkı, taşınurlar, taşınmazlar, haklar veya bir malvarlığı üzerinde kurulabilir. Aksine düzenleme olmadıkça bu hak, sahibine, konusu üzerinde tam yararlanma yetkisi sağlar”.

Diğer taraftan örneğin, borçlunun mal mukabili aldığı ivazlı malın verildiği esnadaki (akdin yapıldığı sıradaki) değerine göre çok düşük ise bu şekildeki tasarruflar da bağışlama hükmündedir. Ancak, dava açılmadan önce bu uyumsuzluğun tespit ve tevsik edilmesi lazımdır (Özbalcı, 2007: 325,326). Uygulamada taşınmaz satışlarının iptali davalarında, tapuda satış fiyatlarının çok düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda, satış işlemi iptal edilmiş olsa bile, iptal davası ile amaçlanan gerçekleşmemiş olacaktır. 6183 sayılı Kanunun 28. maddesinin 2. fıkrasında bu olumsuzluğun önüne geçilmeye çalışılmışsa da "pek aşağı fiyat" ifadesi kullanılmış ve bu takdir mahkemelere bırakılmıştır. Özellikle taşınmaz malların satış işlemlerinde, tapuda görünen işlem ile gerçekte olan işlem arasında bedel farklarının olduğu bilinen bir gerçektir. Dolayısıyla mahkemeler, bu işlemlerin iptali davalarında gerçek bedele ulaşmak zorundadırlar²⁷.

İİK'nın 278. maddesinin üçüncü fıkrasına göre de kimi tasarruflar bağışlama olarak kabul edilmektedir. Karı ve koca ile usul ve fûru, neseben veya sıhren üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) hısımlar, evlat edinenle evlatlık arasında yapılan ivazlı tasarruflar; sözleşmenin yapıldığı sırada, kendi verdiği şeyin değerine göre borçlunun ivaz olarak pek aşağı bir fiyat kabul ettiği sözleşmeler ve borçlunun kendisine yahut üçüncü bir şahıs menfaatine kaydı hayat şartıyla irat ve intifa hakkı tesis ettiği sözleşmeler ve ölünceye kadar bakma sözleşmeleri bağışlama niteliğindedir.

8.3. Hükümsüz Sayılan Diğer Tasarruflar

6183 sayılı Kanunun 29. maddesi gereği, amme alacağını ödemeyen borçlulardan müddetinde veya hapisle tazyikine rağmen mal beyanında bulunmayanlarla, malı bulunmadığını bildiren veyahut beyan ettiği malların borcuna kifayetsizliği anlaşılanların ödeme müddetinin başladığı tarihten geriye doğru iki yıl içinde veya ödeme müddetinin başlamasından sonra yaptıkları tasarruflardan; -Borçlunun teminat göstermeyi evvelce taahhüt etmiş olduğu haller müstesna olmak üzere borçlu tarafından mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler, - Borca karşılık para veya mutat ödeme vasıtalarından gayri bir suretle yapılan ödemeler, - Vadesi gelmemiş bir borç için yapılan ödemeler hükümsüzdür.

Genel olarak bakıldığında bu tasarrufların ödeme güçsüzlüğü içindeyken gerçekleşmesi muhtemel ödemeler olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla burada bir kısım alacaklıya öncelik verilerek, eldeki malvarlığının kaydırılması suretiyle kamu alacağının tahsilinin engellenmesi söz konusudur. Kanun koyucu bu durumun önüne geçmek amacıyla bu tip bir düzenleme yapma yoluna gitmiştir (Bozdoğanoglu, 2013: 116). Bununla birlikte, Anılan maddede sayılan hukuki işlem ve fiillerin, borçlu tarafından kamu alacağının

²⁷ *Dairemizin yerleşmiş içtihatları göz önüne alınarak taşınmazın tapuda gösterilen satış değeri ile tasarruf tarihindeki gerçek değeri arasında mislini aşan değer farkının bulunduğu dikkate alınarak davanın kabulüne karar vermek gerekir (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 17.06.2015, E. No: 2013/1924, K. No: 2015/1668.*

tahsilatını engelleme gayesiyle yapıldığını ispatlamak, alacaklı tahsil dairesi için çok zordur. Bu nedenle 6183 sayılı Kanun alacaklı lehine karinelere yer vermiştir.

Zorunluluk olmadığı halde borçlunun alacaklısına rehin vermesi, nakit ödeme yerine mal temlikinde bulunması, özellikle henüz ödeme günü gelmemiş bir borcu ödemesi, tasarrufun bu amaçla yapıldığını göstermesi bakımından hükümsüz sayılmıştır (Toktaş, 2009: 109). Bir taraflı muamelelere poliçede protesto çekmemek, haksızlığı sabit bir ödeme emrine itiraz etmemek, davada kabul ve feragat etme, yeminden çekinme ve sulh gibi hukuki muameleler örnek teşkil etmektedir (Özbalcı, 2007: 335). Bu eylemler birer hukuki işlem olmamakla birlikte hukuki fiil sayılırlar ve iptal davasına konu edilebilirler (Uyar, 2008: 47). Bu tasarrufların iptal davasına konu edilmesiyle, borçlunun ödeme gücü olduğu bir dönemde, bir kısım alacaklarını diğerlerine üstün tutarak onları kayırmayı önlemek amaçlanmaktadır (Gerçek, 2010: 170). Her ne kadar kanun koyucu bu işlemler için “hükümsüz” kavramını kullanmakta ise de bu hukuk bilimindeki “yokluk” anlamında anlaşılmamaktadır (Bayraklı, 2001: 64).

Yukarıda da görüldüğü üzere, borcun ödeme süresinden geriye doğru iki yıl içinde ödeme süresinin sonundan itibaren borçlu tarafından mevcut bir borcu temin için yapılan rehinler de hükümsüz sayılmıştır. Bunun istisnası borçlunun teminat göstermeyi evvelce taahhüt etmiş olduğu durumlardır. Fakat hükümsüz borçlunun önceden teminat gösterme taahhüdünün bulunmadığı konusunda ispat külfetinin hangi tarafa ait olduğu konusu belirlenmemiştir. Buna karşın yasada bu işlemlerin kamu borcundan kurtulmak amacıyla yönelik olduğu bir karine olarak kabul edildiğinden aksinin kanıtlanması borçluya düşmektedir (Yılmaz, 2006: 380).

6183 sayılı Kanununun 29. maddesinde belirtilmiş bulunan hükümsüz sayılan tasarruflarla ilgili paralel düzenlemeyi İİK'nın 279. maddesinde “acıden dolayı butlan” başlığı altında görmekteyiz. 6183 sayılı Kanundan farklı olarak İİK'da ayrıca “kişisel hakların kuvvetlendirilmesi için tapuya verilen şerhler”i de hükümsüz sayılabilecek tasarruflar olarak kabul etmektedir. Bu iki Kanunda düzenlenen paralel hükümlerle ilgili bir diğer fark ise İİK'ya göre, iyi niyetli olduğunu kanıtlayan üçüncü kişiler, iptal davasından etkilenmeyecekleri halde, 6183 sayılı Kanununun 29. maddesine göre, üçüncü kişiler iyi niyetli olsalar dahi, yani borçlunun kastını bilmeseler dahi, iptal davasına konu olan tasarruf iptal edilebileceğidir (Savaş, 2001: 11). İİK'nın 279. maddesinin son fıkrası “bu tasarruflardan istifade eden kimsenin borçlunun hal ve vaziyetini bilmediğini ispat ederse iptal davası dinlenmez” hükmüne yer vererek iyi niyetli üçüncü kişilerin haklarının korunması bakımından iki Kanun hükmü arasındaki sözünü ettiğimiz farkı net olarak ortaya koymaktadır.

8.4. Amme Alacaklarının Tahsiline İmkân Bırakmamak Maksadıyla Yapılan Tasarruflar

6183 sayılı Kanununun 30. maddesi ise, amme alacaklarının tahsilini imkânsız hale getirmek gayesiyle borçlu tarafından yapılan tasarrufları hüküm altına almıştır. Buna göre, borçlunun malı bulunmadığı veya borca yetmediği takdirde amme alacağının bir kısmının

veya tamamının tahsiline imkân bırakmamak maksadıyla borçlu tarafından yapılan bir taraflı muamelelerle borçlunun maksadını bilen veya bilmesi lazım gelen kimselerle yapılan bütün muameleler tarihleri ne olursa olsun hükümsüzdür. Mezkûr maddede belirtilmiş bulunan tasarrufların iptal edilebilmesi, daha önce bahsettiğimiz diğer tasarrufların iptal edilebilmesinden farklı olarak, borçlunun ve üçüncü kişilerin kötü niyetli olduklarının ispat edilebilmesine bağlıdır²⁸. Bu ispatın sağlanabilmesi için de mahkemeler tarafından taraf delillerinin toplanması ve bu deliller ışığında mahkemenin; tasarrufu iptal kararı alabilmesi için, üçüncü kişinin, borçlunun durumunu bildiği ya da bilmesi gerektiğine kani olması gerekmektedir²⁹. Üçüncü kişilerin; borçlunun eşi, altsoyu ya da üstsoyu veyahut üçüncü dereceye kadar sıhri hısmı olmaları, bu kişilerin kötü niyetli olduklarının kamu alacaklısı tarafından ispat edilmesi zorunluluğunu değiştirmemektedir (Arslaner, 2010: 184).

Maddede yer alan ve diğer maddelerdeki (27., 28. ve 29. maddeler) düzenlemelere göre en etkili hüküm zaman sınırlamasının kaldırılmış olmasıdır. Tasarruf işlemlerinin tarihi ne olursa olsun iptal davası açılması mümkündür. Bu konudaki tek sınırlama mezkûr Kanunun 26. maddesinde belirtilen dava zamanaşımı süresidir (Yılmaz, 2006: 385). Her ne kadar madde hükmü zamanaşımı deyimini itibariyle düzenlenmişse de buradaki sürenin hak düşürücü süre olduğu kabul edilmektedir. Kanunda süreyi kesen ya da durduran sebepler ile ilgili olarak herhangi bir belirleme yapılmamış olması da bunu ayrıca teyit etmektedir (Özbalcı, 2007: 321)³⁰. İdarenin görüşü de aynı yöndedir ve tahsilat Genel Tebliği (TGT)³¹'nde de bu süre hak düşürücü süre olarak kabul edilmiştir.

Bununla birlikte, kamu borcu henüz ortada yokken yapılan bağışlamaların ve düşük değerlerde yapılan satışların, 30. madde hükmüne dayanılarak geçersiz sayılabileceğini söylemek doğru değildir. Zira bu maddenin uygulanma koşullarından biri, kamu borçlusunun hukuki işlemi yaparken kamu alacağının kısmen ya da tamamen tahsilini olanaksız kılmasını amaçlamasıdır. Oysa henüz doğmamış ve doğacağı da bilinmeyen bir kamu alacağı için böyle bir niyetin taşınması olanaksızdır. Ancak, kamu borcunun

28 *Amcasının resmi nikahlı olmayan eşi yapılan satış işleminin mahiyetini bilen veya bilmesi gereken kişi olduğu* (Yargıtay 15. HD., 24.04.2002, E. No: 2002/987, K. No: 2002/2025, Kaçak: 2006, 171).

29 *Amme alacağının bir kısmının veya tamamının tahsiline imkan bırakmamak maksadıyla hareket ettiğini bildiği veya bilebilecek halde olup olmadığı konusunda taraf delillerinin toplanması gerektiği hakkında* (Yargıtay 17. Hukuk Dairesi, 29.03.2010, E. No: 2010/1485, K. No: 2010/2773); *Malvarlığı borçlarına yetmeyen bir borçlunun alacaklılarına zarar verme kastıyla yaptığı tüm işlemler, borçlunun içinde bulunduğu mali durum ve zarar verme kastının, işlemin diğer tarafınca bilindiği veya bilinmesini gerektiren açık emarelerin bulunduğu hallerde iptal edilir* (Yargıtay 15. HD., 14.04.2002, E. No: 2004/1152, K. No: 2004/2104, Kaçak: 2006, 172).

30 *6183 sayılı kanun hükümsüz sayılmada zamanaşımında tasarrufların vukuu tarihinden beş yıl geçtikten sonra dava açılmayacağını belirtmiştir. Madde başlığında zamanaşımı denilmiş ise de bu maddede düzenlenen beş yıllık sürenin hak düşürücü süredir ve re'sen değerlendirilir. Dava konusu olayda gerek ilk satışın gerçekleştiği ve gerekse bedelle sorumlu tutulan davalının taşınmazı elden çıkardığı tarih ile davanın açıldığı tarih arasında beş yıllık süre geçmiştir. Davanın bu nedenle reddi gerekir* (Yargıtay 15. Hukuk Dairesi, Tarih: 19.02.2007, E. No: 2006/6179, K. No: 2007/1006).

31 *Seri A, Sıra No: 1 Tahsilat Genel Tebliği, 30.06.2007 tarihli, 26568 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.*

doğuşundan sonraki tarihlerde yapılan tasarrufların, 30. maddeye dayanılarak, hükümsüz sayılması mümkün olabilir (Candan, 2007: 152). Bu yüzden, tasarruf, vergiyi doğuran olaydan önce yapılmış ise iptal yoluna gidilemez (Savaş, 2001: 11)³². Diğer bir ifade ile, vergiyi doğuran olayın maddi ve hukuksal olarak tasarruftan önce gerçekleşmesi gerekir. Kamu alacağı kesinleşmedikçe iptal davasına başvurulması söz konusu olamayacağından, tasarrufun yapıldığı tarihte henüz vergiyi doğuran olay gerçekleşmemişse hem 6183 sayılı Kanunun 30. hem de diğer maddelerindeki düzenlenmiş sürelerin aranmasına da gerek yoktur (Tombaloğlu, 2011: 317). Ancak maddi ve hukuki yönden vergi alacağı ortaya çıktıktan sonraki tasarruflar için iptal davası yolu açıktır.

İİK'nın 280. maddesine göre de; malvarlığı borçlarına yetmeyen bir borçlunun, alacaklılarına zarar verme kastıyla yaptığı tüm işlemler, borçlunun içinde bulunduğu malî durumun ve zarar verme kastının, işlemin diğer tarafınca bilindiği veya bilinmesini gerektiren açık emarelerin bulunduğu hâllerde iptal edilebilir. İşlemin gerçekleştiği tarihten itibaren beş yıl içinde borçlu aleyhine haciz veya iflâs yoluyla takipte bulunulmuş olunmalıdır ki borçlunun bu maksatla yapmış olduğu hukukî tasarrufları iptal edilebilsin. Kanun koyucu, maddeni devamında üçüncü şahısın, borçlunun karı veya kocası, usul veya fûruu ile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan ve sıhri hısımları, evlat edinene veya evlatlığı olması halinde bu kişilerin borçlunun asıl durumunu bildiği yani borçlunun alacaklıyı zor duruma düşürmek kastıyla hareket ettiğini kabul etmektedir. Elbette ki, kabul edilen bu karine yine bu üçüncü kişiler tarafından çürütülebilir. Görüldüğü üzere ispat külfeti, bu madde hükmü kapsamında, alacaklıdan üçüncü kişilere geçmiş bulunmaktadır. Bu konuda kabul edilen bir diğer karine ise mezkûr maddenin son fıkrasında yer almaktadır. Buna göre, ticari işletmenin veya işyerindeki mevcut ticari emtianın tamamını veya mühim bir kısmını devir veya satın alan yahut bir kısmını iktisapla beraber işyerini sonradan işgal eden şahsın, borçlunun alacaklılarını ızzar kastını bildiği ve borçlunun da bu hallerde ızzar kastıyla hareket ettiği kabul olunur. Bu karine, ancak iptal davasını açan alacaklıya devir, satış veya terk tarihinden en az üç ay evvel keyfiyetin yazılı olarak bildirildiğini veya ticari işletmenin bulunduğu yerde görülebilir levhaları asmakla beraber Ticaret Sicili Gazetesiyle; bu mümkün olmadığı takdirde bütün alacaklıların haberdar olmasını temin edecek şekilde münasip vasıtalarla ilan olunduğunu ispatla çürütülebilir.

9. Davanın Hukukî Sonuçları

İptal davası, bir yönüyle takip hukukuna yönelik bir dava olduğu kadar hüküm ve sonuçları itibarıyla de maddî hukuka ilişkin sonuçlar doğurur (Yıldırım, 2010: 974). İptal davaları, aynı bir dava olmadığından, bu davalar kazanıldığı takdirde iptale konu olan mal, kamu borçlusunun mülkiyetine geri dönmez. Yani iptal davası mülkiyeti kazandırıcı işleme etkili değildir (Güneren, 2004: 1223). Mülkiyet ne iptal davasının davacısına ne de borçluya

³² *Tasarrufun iptali davalarının dinlenebilmesi için borcun, iptali istenen tasarruftan önce doğması dava önkoşulu olup mahkemeye res'en araştırılmalıdır. Dava koşulu gerçekleşmediği takdirde işin esası hakkında hüküm kurulamaz (Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 16.09.2015, E. No: 2013/2350, K. No: 2015/1759).*

dönmektedir. Üçüncü şahıs mala sahip olmaya devam eder. Bu bakımdan, açılan iptal davası ile taşınmazın satılarak bundan kamu alacağının tahsili sağlanabilmekte; tapu kaydının borçlu lehine düzeltilmesi istenememektedir. Çünkü iptal davasının amacı kamu alacağının maldan tahsil edilmesini sağlamaktır. Kamu alacağı tahsil edildikten sonra artan bir tutar olduğunda bu tutar borçluya değil üçüncü şahsa verilecektir. Zaten iptal davasının kazanılması sonucunda dava konusu malın taşınmaz olması halinde tapu iptali gerekmemektedir.

Başka bir ifade ile dava kazanılsa dahi, taşınmaz üçüncü şahsın mülkiyetinde kalmaktadır (Çelik, 2002: 99). Aksi halde, tapunun iptali ve borçlu adına yeniden tescili halinde, alacak miktarı aşılmış olabilir. Bu durum, iptali istenen tasarrufun alacak miktarı ile sınırlı olması koşuluna ve hukuken geçerli bir tasarrufun bir bölümünün de iptal edilmesine neden olur. Bu nedenlerle, satış bedelinde artan kısmın hukuken taşınmazın maliki durumunda olan üçüncü kişiye ödenmesi gerekmektedir (Savaş, 2001: 16). Çünkü iptal davaları nispi niteliktedir ve davalarda sadece kamu alacağına ekonomik değer olarak denk gelen tasarrufların iptali amaçlanır. Bu bakımdan tasarrufa konu olan "şey" in satılması ile elde edilen satış rakamı, kamu alacağından fazla ise, bakiyenin üçüncü şahsa temliki gereklidir.

İptal istenen tasarrufa konu malın değeri takip konusu alacağın miktarından az ise, malın değeri alacaklıya ödendiğinde, dava yine konusuz kalacaktır (Pecanitez vd., 2009: 713). Ayrıca, iptal davası üzerine üçüncü şahıs da mamelekinde hâsıl olacak eksikliğin borçludan tahsilini aynı davada isteyebilir. Bu talep, iptal davasının tefrik edilerek daha önce hükme bağlanmasına mâni değildir (Toktaş, 2009: 144).

Bununla birlikte, HUMK'un 443. maddesi, "Temyizi dava icrayı tehir etmez" hükmüne yer vermiştir. Yani, iptal davalarının sonucunu uygulayabilmek için, davanın kesinleşmesini beklemeye gerek bulunmamaktadır. Mahkeme kararı derhal uygulanabilmektedir.

Bununla birlikte, HUMK'un 443. maddesi ve HMK'nın 367. maddesi, "Temyizi dava icrayı tehir etmez" hükmüne yer vermiştir. Yani, iptal davalarının sonucunu uygulayabilmek için, başvuru kanun yollarının kararını beklemeye gerek bulunmamaktadır. Tasarrufu iptal eden mahkemenin kararı derhal uygulanabilmektedir.

10. Sonuç

Kamu hizmetlerinin kesintisiz ve zamanında sunulması ve sürdürülebilir bir nitelik kazanması bakımından bu hizmetlerin finansmanı niteliğinde olan vergi ve diğer kamusal nitelikli alacakların zamanında ve eksiksiz olarak tahsil edilmesi önemlidir. Bu sebeple, kamu borçlusu tarafından rızaen ödenmeyen hazine alacaklarının bir an önce hazine kayıtlarına intikalinin sağlanması gerekmektedir. 6183 sayılı Kanun, hem kamu alacağının tahsilatını güvence altına almak konusunda bir dizi tedbirlere yer vermiş hem de bu alacakların tahsilatı için cebri takip yolları düzenlemiştir. Kamusal nitelikli borcunu ödemeyen borçlunun yapmış olduğu tasarruflarının iptalini sağlayan, daha doğru bir ifade

ile bu tasarruf nedeniyle ödenemeyen borcun tahsilatını sağlayan iptal davaları, bu tedbirlerden biridir.

Tasarrufun iptali davaları tahsil edilemeyen ve/veya tahsil edilemeyeceği anlaşılan kamu alacaklarının tahsilatını sağlamaya yönelik getirilmiş bir tedbirdir ve uygulamaya bakıldığında bu davaların sıklıkla açıldığı görülmektedir. İptal davasının temel amacı, daha önce borçlunun mamelekinde bulunan ancak kamu borcunun doğmasını müteakip borçlunun mal varlığında görülmeyen mallar üzerindeki yapılmış bulunan hukukî işlemleri ya da meydana gelen hukukî fiilleri iptal ederek, ödenmeyen kamu borcu için takibat yapmadığı mal ya da mallar üzerindeki takibat hakkını alacaklı tahsil dairesine yeniden kazandırılmasıdır. Burada yapılmak istenen tasarruf işleminin iptal edilip tasarrufa konu malı hazine kayıtlarına geçirmek değildir. İptal davası alacaklı lehine sonuçlanır ise, mal haczedilip satış işlemi gerçekleştirilecek, böylece kamu alacağı tahsil edilecektir. Bu süreçte borçlu, bir şekilde kamu borcunu öder ise, iptal davasının maddi sebep unsuru kalmayacağından, dava sebepsiz kalacaktır.

Borçlu tarafından yapılan tasarrufların mahkemece hükümsüz kılınabilmesi için elbette ki borçlu ve borçlu ile hareket eden üçüncü kişinin kötü niyetli olması, yani borçlunun kamu borcunu ödememe saikiyle hareket ettiğinin ispat edilmiş olması gerekmektedir. Genel yargılama kuralı gereği, ispat külfeti iddia sahibinde olmasından ötürü, açılacak iptal davasında kamu alacaklısının bu amaçla hareket edildiğini ispat etmesi lazım gelir.

Ancak yapılan her tasarrufun iptali için borçlu ile üçüncü kişinin kötü niyetli hareket ettiğinin ispatı gerekmemektedir. Kamu borçlusu ile akrabalık ya da ortaklık ilişkisi bulunan, emsal fiyata göre çok düşük bir bedelle borçludan mal satın alan ya da başka bir sebepten dolayı borçlunun niyetini bilmesi gereken kişilerle yapılmış olan tasarruflar bunlara örnek olarak verilebilir. Kısaca, 6183 sayılı Kanunun 27., 28. ve 29. maddesinde kabul edilen tasarrufların kötü niyet koşulu aranmaksızın iptale tabi oldukları kabul edilmiştir. Aynı Kanunun 30. maddesinde düzenlenmiş bulunan tasarrufların iptal edilebilmesi için ise borçlu ile hukuki muamelede bulunan üçüncü kişilerin kötü niyetli hareket etmeleri yani borçlunun bu tasarrufları, kamu borcunu ödememek gayesiyle yaptığını bilmeleri gerekmektedir.

Kamu alacaklarının doğum tarihinden evvel yapılmış olan tasarrufların iptal davasına konu edilmesi mümkün değildir. Her ne kadar öğretilerde kimi yazarlar iptal davalarının hukuki niteliğini yasal borç teorisine dayandırarak tasarruftan sonra doğan kamu alacakları için de iptal davası açılabileceğini belirtmiş olsalar bile, henüz doğmamış ya da doğması belki de mümkün dâhilinde bile olmayan bir alacak için, tasarrufun, taraflarının kötü niyetli hareket ettiklerini düşünerek ve bu düşünce ile kamu alacağı doğmadan evvel yapılmış olan tasarrufların iptal edilebileceği kanısına varmak bizce doğru değildir. Ayrıca vergi ya da sigorta primleri gibi bazı alacakların doğmadan evvel ileride kamu borcu niteliğine dönüşeceği borçlu tarafından bilinebilse bile, üçüncü kişinin bundan haberdar olması beklenemez. Elbette ki önemli olan kötü niyetin ispatıdır ve bu kötü niyet 6183 sayılı Kanunun sadece 30. maddesinde aranmaktadır. Anılan Kanunun 27., 28. ve 29. maddelerindeki tasarruflar için kötü niyet karinesi kabul edilmiştir. Bu bakımdan süreye

bağlı kalmaksızın 6183 sayılı Kanunda belirtilmiş bulunan borçlunun yapmış olduğu her türlü tasarruf için iptal davası açılabileceği, önemli olanın kötü niyetin ispatı olduğu, kötü niyet ispat edilebildiği sürece kamu alacağının doğumundan önce de yapılmış olan tasarrufların iptal edilmesi gerektiği görüşüne katılmamaktayız. Çünkü ispat yükümlülüğü sınırlı tasarruflar için getirilmiştir. Aksini düşünmek; kişi ve kurumların tasarruf özgürlüğünü zedeleyecek, farazi düşüncelerle davalar açılarak mahkemelerin iş yükü artırılacak, çoğu tasarruflarda kötü niyetin ispatı gerekmediğinden dolayı iyi niyetli üçüncü kişiler hak mahrumiyeti yaşayacaktır. Bu bağlamda, kamu alacağının doğum tarihinden sonra kamu borçlusunun yapmış olduğu tasarruflar için iptal davası açılabilecektir. Bu aynı zamanda da bir dava şartı olarak kabul edilmektedir.

Kaynaklar

- Akil, C. (2014), "Yargıtay Kararları Işığında Tasarrufun İptali Davası Bağlamında Aciz Belgesi", *Ankara Barosu Dergisi*, 72(3), 161-201.
- Arslaner, H. (2010), *Kamu Alacaklarının Haciz Yolu ile Tahsili*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Bayraklı, H.H. (2001), *Vergi İcra Hukuku*, Afyonkarahisar: Pozitif Matbaacılık.
- Bozdoğanoglu, B. (2013), "6183 sayılı Kanun Gereğinde İptal Davasına Konu Tasarruf ve İşlemlerin Tüzel Kişiler Açısından Uygulanması", *Çalışma Dünyası Dergisi*, 1(2), 111-120.
- Candan, T. (2007), *Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun*, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Çelik, B. (2002), *Kamu Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku*, İstanbul: İmaj Yayıncılık.
- Gerçek, A. (2010), *Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Hukuku*, Bursa: Ekin Kitabevi.
- Gülseven, M. (1999), *Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Güneren, A. (2004), *İcra ve İflas Kanununda İstihkak Davaları ile Tasarrufun İptali Davaları*, Ankara: Feryal Matbaacılık.
- Güzel, A. & M. Özdemir (2007), *Amme Alacakları Tahsil Usul ve Esasları*, Ankara: Nobel Yayınları.
- İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı (2006), *6183 Sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun*", Ankara: İsmav Yayınları.
- Kaçak, N. (2006), *Tasarruf İptal Davaları*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Karakoç, Y. (2014), *Genel Vergi Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kuru, B. & R. Arslan & E. Yılmaz (2007), *İcra ve İflas Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayıncılık.
- Mutluer, M.K. & N.N. Dayanç (2014), *Vergi Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öncel, M. & A. Kumrulu & N. Çağan (2008), *Vergi Hukuku*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öz, E. & B. Demirtaşoğlu (2012), "Kamu Alacağını Koruma Yöntemi Olarak Tasarrufun İptali Davaları", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 3 (10), 35-68.
- Özbalcı, Y. (2007), *Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun*, Ankara: Oluş Yayıncılık.
- Pekcanitez, H. & O. Atalay & M. Sungurtekin Özkan & M. Özekes (2009), *İcra ve İflas Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Reisoğlu, S. (2008), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, İstanbul: Beta Yayınları.
- Savaş, H.H. (2001), "Kamu Alacaklarında İptal Davası", *Mevzuat Dergisi*, <<http://www.mevzuatdersisi.com/2001/12a/01.htm>>, 11.10.2015.

- Serim, N. (2007), *6183 Sayılı Kanunda Amme Alacaklarının Korunması*, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Şimşek, E. (1996), *Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun Şerhi*, İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Toktaş, M. (2009), *Kamu Alacağıın Korunmasında Tasarrufun İptali Davaları, Peçeleme ve Muvazaalı İşlemler*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Tombaloğlu, M.L. (2011), *Amme Alacaklarının Takip ve Tahsil Usulü*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Umar, B. (1963), *Türk İcra - İflas Hukukunda İptal Davası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Uyar, T. & A. Uyar & C. Uyar (2011), *İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davaları*, 1. Cilt, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Uyar, T. (2008), “Tasarrufun İptali Davalarının Konusu”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 78(1), 287-314.
- Yıldırım, M.K. (1995), *İcra ve İflas Hukukunda İptal Davaları*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Yıldırım, M.K. (2009), “Tasarrufun İptali Davasının İşlevi Bakımından Aciz Vesikasına İle İlişkisi Hakkında Düşünceler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11 (Özel Sayı), 973-982.
- Yılmaz, K. (2006), *Kamu (Amme) alçaklarının Tahsil Usulü Hakkında Yasa*, Ankara: Ce-Ka Yayınları.